

לחגוג תשעה באב – על הגדרתו של "שלום"
הרב מואיז נבון
(מבוסס על שיעורו של דר' מאיר בקר)

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח עמוד א-ב [עפ תרגום קל]

משנה. על ששה חדשים השלוחין יוצאין: על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על כסליו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים - יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן.
גמרא. ולמה לא יצאו נמי אתמוז וטבת, דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא: מאי דכתיב [בזכריה] "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי [17 בתמוז] וצום החמישי [9 באב] וצום השביעי [צום גדליה בתשרי] וצום העשירי [10 בטבת] יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה!" [ולמה] קראו להם "צום", ו[גם] קראו להם "ששון ושמחה"? [כי] בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, אין שלום - צום.

רש"י מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

דאמר רב חמא בר ביזנא כו' - דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, ומתניתין בזמן הזה קא מיירי, מדקתני וכשהמקדש קיים כו'.

[. : ע"פ ר' חנא בר ביזנא: יש שלום=יש מקדש / אין שלום = אין מקדש]

אמר רב פפא: הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, יש שמד - צום, אין שמד ואין שלום, רצו - מתענין, רצו - אין מתענין.
אי הכי, תשעה באב נמי! - אמר רב פפא: שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות. דאמר מר: בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר.

רש"י מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

שיש שלום - שאין יד הגויים תקיפה על ישראל.

[. : ע"פ ר' פפא: יש שלום = יש אוטונומיה / אין שלום = אין אוטונומיה]

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

איתמר, רב ורבי חנינא אמרי: בטלה מגילת תענית [ז"א: החגים שנקבעו בה בזמן בית שני], רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית [ז"א: החגים שנקבעו בה בזמן בית שני].

רב ורבי חנינא אמרי: בטלה מגילת תענית, הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, אין שלום - צום. והנך נמי כי הני [כמו שלא חוגגים ארבעת הימים דזכריה כשאין שלום, כך לא חוגגים החגים דמגילת תענית].

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: לא בטלה מגילת תענית, [התכוונו] אלו [ארבעת הימים דזכריה] הוא דתלינהו רחמנא בבנין בית המקדש, אבל אלו [החגים דמגילת תענית] כדקיימי קיימי.

טור אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנ

פריך בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון ומשני רב פפא בזמן דאיכא שלום וליכא שמד כגון שבי"ה קיים ששון בזמן דאיכא שמד וליכא שלום צום והאידינא דליכא שלום וליכא שמד רצו מתענין רצו אין מתענין ... והאידינא רצו ונהגו להתענות לפיכך אסור לפרוץ גדר וכ"ש בדורותינו הלכך הכל חייבין להתענות ...

~ יד הגוים תקיפה ~

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף כו עמוד ב

מתני'. האשה [של כהן] שנחבשה בידי עובדי כוכבים, על ידי ממון [ז"א: כעירבון] - מותרת לבעלה, על ידי נפשות [שהיתה נידונת למות - רש"י] - אסורה לבעלה.

רש"י מסכת כתובות דף כו עמוד ב

ע"י ממון מותרת לבעלה - דמרתתי להפסיד ממונן ואינן מפקירין אותה.
אסורה לבעלה - דהואיל ונוהגין בה הפקר חוששין שמא נתרצתה באחד מהן.

גמ'. אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: לא שנו אלא שיד ישראל תקיפה על עובדי כוכבים, אבל יד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן, אפילו על ידי ממון - אסורה לבעלה.

רש"י מסכת כתובות דף כו עמוד ב - אלא שיד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים -

ויראים לעשות שלא כדין שמא יפסידו ממונם.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק יח הלכה ל

האשה שנחבשה ביד עכו"ם ע"י ממון מותרת, ע"י נפשות אסורה לכהונה ולפיכך אם היה בעלה כהן נאסרה עליו, בד"א בזמן שיד ישראל תקיפה על העכו"ם והם יראין מהם, אבל בזמן שיד העכו"ם תקיפה אפילו ע"י ממון כיון שנעשית ברשות העכו"ם נאסרה א"כ העיד לה אחד כשבוייה כמו שביארנו.

Dr. Maier Becker, Transforming Sorrow To Joy

Yad Yisrael tekeifa (the hand of Israel is ascendant) represents an improvement in the status of the Jew as compared to *yad ordei ha-kokhavim tekeifa* (the hand of the idolaters is ascendant). It does not, however, imply that the Jew is the prevailing authority. This is evidenced by the fact that despite *yad Yisrael tekeifa*, the gentiles' sole concern, upon seizing a Jewess, relates to his financial liability should he violate her. He apparently enjoys, however, legal sanction to forcibly take a Jewish woman as collateral. Legislators of such a law are clearly gentiles. Were the Jews to be the lawmakers, they would certainly outlaw gentiles from seizing Jewish women. *Yad Yisrael tekeifa* is therefore a state in which the Jew can demand, and receive, a modicum of justice from the gentile authorities amongst whom he lives. He does not, however, enjoy sovereignty.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צז עמוד ב

ת"ש: אין מחללין [פירות מעשר שני] על מעות של כאן [ירושלים] והן [המעות והבעלים] בבבל, ו[המעות] של בבל והן [המעות והבעלים] כאן [בירושלים],

רש"י מסכת בבא קמא דף צז עמוד ב

אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל - אין מחללין מעשר שני על מעות של כאן ירושלים והמעות והבעלים בבבל הואיל ואינן יוצאות מיד במקום שהן שם [המעות צריכות להיות מקובלות לשימוש במקום] ...

של בבל והן בבבל - מחללין; קתני מיהת: אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל, אף על גב דסופו למיסק להתם! הכא במאי עסקינן - כשמלכיות מקפידות [ז"א שונאות] זו על זו. ... והתניא: התקינו שיהו המעות [של מדינות אחרות] יוצאות [מקובלות] בירושלים מפני כך! א"ר זירא, לא קשיא: כאן [כשמעות של כולם מקובלות בירושלים, הוא] בזמן **שיד ישראל תקיפה על אומות העולם**, כאן בזמן **שיד אומות העולם תקיפה על עצמן** [סגי נהור ל"ישראל].

As in the *Gemara Ketuvot 26b*, *yad Yisrael tekeifa* is clearly not a situation in which the Jew is the prevailing authority. Had the Jews been able to determine economic policy, the *Gemara* should have answered its query by stating that the case in which foreign currency may be used for redemption of *ma'aser sheini* refers to a situation in which the authorities (the Jews) allow the use of Babylonian coins. *Yad Yisrael tekeifa* refers to the Jew's influence on the prevailing authorities to respect and protect his financial interests. The nations, however, are those who determine economic policy.

~ מדינת ישראל ~

בית הבחירה למאירי מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

אף על פי שבתמוז וטבת היו מתעניין לא היו שלוחין יוצאין בהם מפני שאין התענית שבהם חובה בכל זמן. כיצד? בזמן שיש שלום ר"ל שאין יד האומות תקפה עלינו אין מתעניין בהם אפילו מתורת רשות שהרי נאמר בהם "יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה", "אין שלום ואין שמד" שיד האומות תקפה עלינו אלא שאין גוזרין עלינו גזרות לבטל את המצות: רצו מתעניין רצו אין מתעניין, בכלן אבל בזמן שיש שמד חייבים להתענות בהם ותשעה באב אינו בכלל זה אלא באין שמד ואין שלום מתעניין בו הואיל והוכפלו בו צרות ביום התענית שבו חרב הבית בראשונה ובשניה ובו נלכדה ביתר ונחרשה העיר ...

חידושי הריטב"א מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

... בזמן שיש שלום **כלומר שישראל שרויין על אדמתם ובית המקדש קיים** יהיו לששון ולשמחה, ואם אין שלום שביהמ"ק חרב ויש שמד על ישראל דאיכא תרתי לגרועותא שיהו צום גמור מגזירת נביאים הראשונים, ואם אין שלום וגם אין שמד יהיה הדבר תלוי ברצון ישראל רצו ב"ד מתעניין לא רצו אין מתעניין כלל ...

טור אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנ

פריך בגמרא קרי להו צום וקרי להו ששון ומשני רב פפא בזמן דאיכא שלום וליכא שמד כגון שבי"ה קיים ששון בזמן דאיכא שמד וליכא שלום צום והאינדא דליכא שלום וליכא שמד רצו מתעניין רצו אין מתעניין **ופירוש דליכא שלום שהבית חרב** וליכא שמד במקום ידוע בישראל רצו רוב ישראל והסכימו עליהם שלא להתענות אין מתעניין רצו רוב צבור מתעניין ...

בית יוסף אורח חיים סימן תקנ

... והרמב"ן (תורת האדם מהדו' שעוועל עמ' רמג) פירש "יש שלום" שבית המקדש קיים וכך הם דברי רבינו: ... ומ"ש **רבינו פירוש "דליכא שלום" שהבית חרב** וליכא שמד במקום ידוע מישראל וכו' עד הלכך הכל חייבין להתענות מדברי קבלה ותקנת נביאים. הכל לשון הרמב"ן בספר תורת האדם (שם) וגם כך כתב הרב המגיד בפרק ה' (ה"ה) שעכשיו נהגו הכל להתענות תעניות אלו והרי הן חובה על כל ישראל עד שיבנה בית המקדש: